

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СТРАТЕГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розкривається механізм формування стратегії і політики стійкого економічного зростання підприємства, визначаються пріоритетні напрями та механізми стимулювання зростання і розвитку.

Ключові слова: економічне зростання підприємства, ефективність діяльності, державне регулювання розвитку.

В статье раскрывается механизм формирования стратегии и политики устойчивого экономического роста предприятия, определяются приоритетные направления и механизмы стимулирования роста и развития.

Ключевые слова: экономический рост предприятия, эффективность деятельности, государственное регулирование развитием.

The mechanism of forming of strategy and policy of the proof economy growing of organizations of industry opens up in the article, priority is determined direction and mechanisms of stimulation of growth and development.

Key words: growth companies, performance, State Regulation of development.

Вступ. Негативні наслідки кризових явищ в економіці України та їх переплетіння у сфері науки, освіти, техніки і технологічного розвитку зумовили істотне гальмування процесів економічного зростання в Україні.

У світовій економічній спільноті бушують декілька криз – надвиробництва товарів, надвиробництва грошей і криза, пов'язана із зміною технологічної основи виробництва. Усі вони накладаються одна на одну. І зараз для забезпечення дієвих темпів зростання і розвитку підприємств і економіки в цілому необхідне створення відповідних умов. Як головна умова виступає наявність чіткої стратегії зростання, яка передбачає відповідні механізми її реалізації.

Питанням відновлення економічного зростання підприємницької діяльності, розробки і реалізації державної політики по підвищенню активності підприємств присвячено низку праць вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких Ю. Бажал, С. Вовкинич, В. Геєць, Н. Гончарова, Б. Данилишин, М. Корецький, І. Крючкова, В. Семиноженко, В. Мищенко, Р. Фатхутдінов, В. Федоренко, Л. Федулова, Ю. Яковець та інші.

Постановка завдання. Визначити та обґрунтувати основні умови економічного зростання та розвитку підприємств в умовах кризи, які дозволять активізувати та забезпечити стійкі позитивні зрушення.

Результати. Економіка України, що постраждала від економічної кризи, почала подавати ознаки зростання після затяжного падіння. Але у поточних умовах українська

економіка потребує стимулюючих заходів щодо створення матеріально-технічного підґрунтя для системи стимулів та необхідних організаційно-технологічних умов ефективної роботи хоча б найкращої частини науково-технічного та виробничого потенціалу. Тому для відновлення економічного зростання дуже важливо формувати стимулююче економіко-правове середовище саме для тих суб'єктів, які забезпечують відчутні позитивні кінцеві результати [1, с. 28].

У цьому плані необхідно зорієнтувати відповідні наукові сили нашого суспільства на формулювання стратегій розвитку України з урахуванням тих реалій, над осмисленням яких зараз працює весь світ і значення та перспективи розвитку яких для України ще треба добре усвідомити.

У державній стратегії відновлення економічного зростання повинні органічно поєднуватись чинники економічної ефективності та конкурентоспроможності, соціалізації та гуманізації розвитку, екологізації виробництва, ринкові механізми та засоби державного регулювання сучасного типу [1, с. 43].

Стосовно управління економічним розвитком підприємства під стратегією нами розуміється встановлення цілей і завдань механізму і умов їх реалізації на основі поєднання інтересів держави, з однієї сторони, і галузей і підприємств, з іншої – з метою максимізації ринкової вартості підприємства і підвищення реальних доходів її працівників [3, с. 17].

При значній різноманітності конкретних стратегій економічного зростання серед них

можна виділити деяку обмежену кількість типових варіантів. Так, виділяються наступні стратегії економічного зростання:

- стратегії концентрованого зростання;
- стратегії інтегрованого зростання;
- стратегії диверсифікованого зростання.

До *стратегій концентрованого зростання* належать: стратегія посилення позиції на ринку (горизонтальна інтеграція), стратегія розвитку ринку і стратегія розвитку продукту, тобто стратегії, які пов'язані зі зміною продукту і (або) ринку.

Реалізуючи стратегію посилення позиції на ринку, підприємство прагне встановити контроль над конкурентами і з цією метою об'єднується з іншими підприємствами, тобто здійснюється так звана «горизонтальна інтеграція». Стратегія розвитку ринку припускає пошук нових ринків для реалізації вже освоєного продукту. Стратегія розвитку продукту передбачає випуск і реалізацію нової продукції, але на вже освоєному ринку.

Стратегії інтегрованого зростання припускають розширення підприємства на основі формування нових структур. Це можуть бути підприємства-постачальники, обслуговуючи підприємства, дочірні структури, які здійснюють постачання та ін. Така стратегія отримала назву стратегії зворотної вертикальної інтеграції. Якщо зростання підприємства здійснюється за рахунок придбання або посилення контролю над структурами і кінцевим споживачем, тобто над системами розподілу і продажу, мова йде про стратегію прямої вертикальної інтеграції. Цей тип інтеграції вигідний в тому випадку, якщо посередницькі послуги значно розширюються або якщо підприємство не може знайти посередників з якісним рівнем роботи.

Стратегії диверсифікованого зростання реалізуються у тому випадку, якщо підприємства не в змозі далі розвиватися на даному ринку з даним продуктом у рамках даної галузі. Прикладом цього типу стратегій є стратегія центральної диверсифікації, при якій існує виробництво залишається в центрі бізнесу, а нове виробництво виникає з тих можливостей, які існують на вже освоєному ринку, у технологіях, які використовуються і в інших сильних сторонах функціонування підприємства.

Стратегія горизонтальної диверсифікації припускає пошук можливостей зростання на існуючому ринку за рахунок нової продукції, яка вимагає нової технології, що відрізняється від тієї, що використовувалась раніше. Оскільки новий продукт повинен бути орієнтований на споживача основного продукту, то по своїм якостям він повинен бути супутним.

Стратегія конгломеративної диверсифікації є найбільш складною для реалізації, оскільки у цьому випадку розширення підприємства здійснюється за рахунок виробництва технологічно нових продуктів, які реалізуються на нових ринках.

Багатогалузеві компанії, на практиці, одночасно реалізують не одну, а декілька стратегій, що у

сукупності представляють так звану комбіновану стратегію.

Розвиток сучасного ринкового господарства характеризується переходом до нової якості економічного зростання.

Нова якість економічного зростання обумовлена розвитком продуктивних сил, які забезпечують насичення ринків товарами, при якому пропозиція стійко перевищує платоспроможний попит. За таких умов єдино ефективною стає стратегія отримання додаткового доходу на основі поліпшення якісних характеристик виробництва і продукції, яка випускається, оновлення і розширення асортименту.

З причини важливості економічного зростання у рішенні господарських і соціальних проблем сучасні держави здійснюють його регулювання, проводячи спеціальну політику економічного зростання і розвитку. Держава прямо або опосередковано виступає організатором здійснення більшості нових великомасштабних заходів, які торкаються інтересів абсолютної більшості господарюючих суб'єктів і всього суспільства у цілому.

Виходячи з стратегічного підходу державна політика економічного зростання повинна передбачати:

- сприяння ефективному використанню ресурсів, становленню і розвитку його прогресивних напрямів. Держава тим самим підсилює ефективність динамічних процесів;
- запобігання відхиленням від загальної економічної рівноваги і внесення у господарські процеси стійких тенденцій;
- оздоровлення народного господарства в умовах економічної нестабільності.

Держава активізує економічне зростання, впливаючи на сукупний попит, сприяючи зростанню пропозиції, розвитку фундаментальних наукових досліджень, застосовуючи антициклічне регулювання і спеціальні програми.

Як наслідок, державна політика економічного зростання і розвитку повинна відображати політику економічного розвитку конкретного підприємства з урахуванням її пріоритетів та орієнтирів. Політика економічного розвитку підприємства повинна включати елементи, які наведені на рис. 1.

Розглянемо зміст цих елементів детальніше:

1. Особливе значення у політиці економічного розвитку підприємства має визначення цілей і завдань зростання і розвитку. Розробляючи і реалізуючи стратегію економічного розвитку, не слід прагнути до обхвату абсолютно всіх напрямів і до постановки безлічі завдань [2, с. 441]. Тільки за наявності чітко визначених цілей можна вибрати саме необхідний перелік заходів, які забезпечать зростання економіки підприємства і розв'язання найбільш гострих соціальних проблем. Досягти енергійного і послідовного розвитку підприємства можливо лише задекларувавши зрозумілу більшості працівників стратегію подальшого зростання.

Рис. 1. Основні елементи політики економічного розвитку підприємства

Природними цілями економічного зростання і розвитку є якість і високий рівень життя. Саме по собі економічне зростання достатньо суперечливе. Наприклад, можна досягти збільшення виробництва і споживання матеріальних благ за рахунок погіршення їх якості, можливий варіант отримання економії на очисних спорудах або погіршенні умов праці. Досягти тимчасового зростання виробництва можна і за рахунок хижачкої експлуатації ресурсів. Але таке зростання або не стійке, або взагалі позбавлено сенсу. Тому економічне зростання має сенс тоді, коли воно поєднується із соціальною стабільністю і соціальним оптимізмом [4, с. 266].

Таке зростання припускає досягнення збалансованих цілей: збільшення тривалості життя; зниження захворюваності і травматизму; підвищення рівня освіти і культури; якісне задоволення потреб і раціоналізацію споживання; соціальну стабільність і впевненість у майбутньому.

2. Вибір показників для оцінки темпів економічного розвитку. Економічне зростання прийнято вимірювати відносно попереднього періоду у відсотках або в абсолютних величинах, як у фізичному, так і у вартісному виразі. Перший спосіб надійніший, оскільки дозволяє виключити дію інфляції, але не універсальний, оскільки при розрахунку темпу зростання важче розрахувати загальний показник для виробництва різних виробів. Другий спосіб використовується частіше, проте не завжди можливо виключити вплив інфляції.

Показники, що характеризують розвиток підприємства, на наш погляд, можна виділити наступні: зростання рентабельності продукції і капіталу; поліпшення якості продукції; підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємства; підвищення ринкової вартості підприємства; зростання реальних доходів працівників; розширення обсягів і видів послуг об'єктів невиробничої сфери; підвищення рівня професіоналізму працівників підприємства; збільшення частки витрат на охорону навколишнього середовища та інші.

Зазначені показники важливі не самі по собі, а як інструмент досягнення мети стійкого розвитку

підприємства. Тому всі ці показники повинні мати тривалу позитивну динаміку.

Для характеристики якості економічного зростання, що є основою розвитку, можуть бути використані наступні показники (їх можна назвати критеріями якості темпів):

- економічність зростання, що характеризується рівнем витрат, які забезпечують приріст продукції на один відсоток;
- соціальна результативність зростання, яка характеризується показником співвідношення фонду споживання і накопичення;
- пропорційність зростання, тобто ступінь близькості до оптимального співвідношення темпів зростання окремих ділянок, виробництв, підприємств галузі, галузей;
- відтворюваність зростання, яка характеризується тенденцією приросту протягом тривалого періоду [4, с. 115].

Названі критерії якості темпів економічного зростання дозволяють одночасно оцінити можливості стійкості і відображають напрями роботи щодо оптимізації рівня темпів зростання.

3. Виявлення і реалізація основних чинників зростання і розвитку економіки підприємства. Економічне зростання є однією з основних цілей суспільства, оскільки забезпечує можливість збільшення добробуту громадян і рішення соціально-економічних проблем, які виникають у процесі відтворювання. При цьому одним з найважливіших завдань управління зростанням є визначення оптимального співвідношення чинників у збільшенні випуску продукції та у зростанні одержуваних доходів. Поєднання чинників економічного зростання підпорядковано рішенням задачі максимізації граничної продуктивності. У даний час найбільш перспективним вважається використання довгострокових чинників економічного зростання НП, пов'язаних з використанням науково-технічного прогресу і вкладень у людський капітал. Економічне зростання, у результаті впровадження досягнень НТП, значно підвищило добробут розвинених індустріальних країн. Тому прийнято пов'язувати нову якість

економічного зростання з поліпшенням якісних характеристик виробництва, тобто з його орієнтацією на переважно інтенсивний тип відтворення [8]. У довгостроковій перспективі вигіднішою позицією стає переорієнтація на інноваційну діяльність. Крім того, економічне зростання досягається за рахунок малих кроків нарощування потенціалу споживчих галузей, пов'язаних з виробництвом кінцевої продукції.

4. Створення сприятливих умов для економічного розвитку підприємства. Доцільність будь-якого рівня темпів можна визначити тільки з урахуванням конкретних відтворювальних і соціальних умов економічного зростання, а також впливу використання тих або інших його джерел на перспективну зміну умов. Прискорення темпів зростання на даному етапі може мати суперечливий вплив на динаміку виробництва у подальші періоди. Воно сприятливе, якщо призводить до інтенсивнішого накопичення засобів виробництва, і у той же час несприятливе, якщо досягається ціною надмірного обмеження фонду споживання [5, с. 16]. Воно створює передумови для майбутнього зростання, якщо забезпечується підвищенням ефективності використання виробничих ресурсів, і унеможливує майбутнє зростання, якщо досягається шляхом збільшення ресурсних витрат, знищуючи тим самим резерви забезпечення розширення виробництва у наступних періодах. Таким чином, орієнтація на

стійке, довготривале економічне зростання не означає курс на максимально можливі темпи у даний період, а припускає їх оптимізацію з урахуванням майбутніх потреб економічного зростання і поточних соціальних потреб.

5. Забезпечення постійної економічної рівноваги підприємства у процесі її зростання і розвитку. Постійна економічна рівновага виявляється у стабільних темпах зростання. Оскільки ніяка організація не може завжди нарощувати темпи, які перевищують темпи зростання економіки, в якій вона працює, постійні темпи зростання не можуть бути вище, ніж темпи зростання економіки у цілому.

В окремих випадках організація може мати і стабільні негативні темпи зростання, які зрештою призводять до поступової (часткової) ліквідації підприємства.

6. Розробка внутрішніх механізмів стимулювання зростання і розвитку підприємства.

По своїй функціональній спрямованості внутрішні механізми стимулювання зростання і розвитку підприємства можна розділити на виробничі, інтелектуальні, інноваційні, фінансові та ін. (рис. 2). При цьому вони повинні задовольняти конкретним потребам різних функціональних секторів підприємства. Основна складність при цьому полягає в узгодженні цілей і потреб різних підрозділів підприємства і його бізнес-процесів у зв'язку з чим необхідно враховувати взаємопов'язані задачі різних секторів.

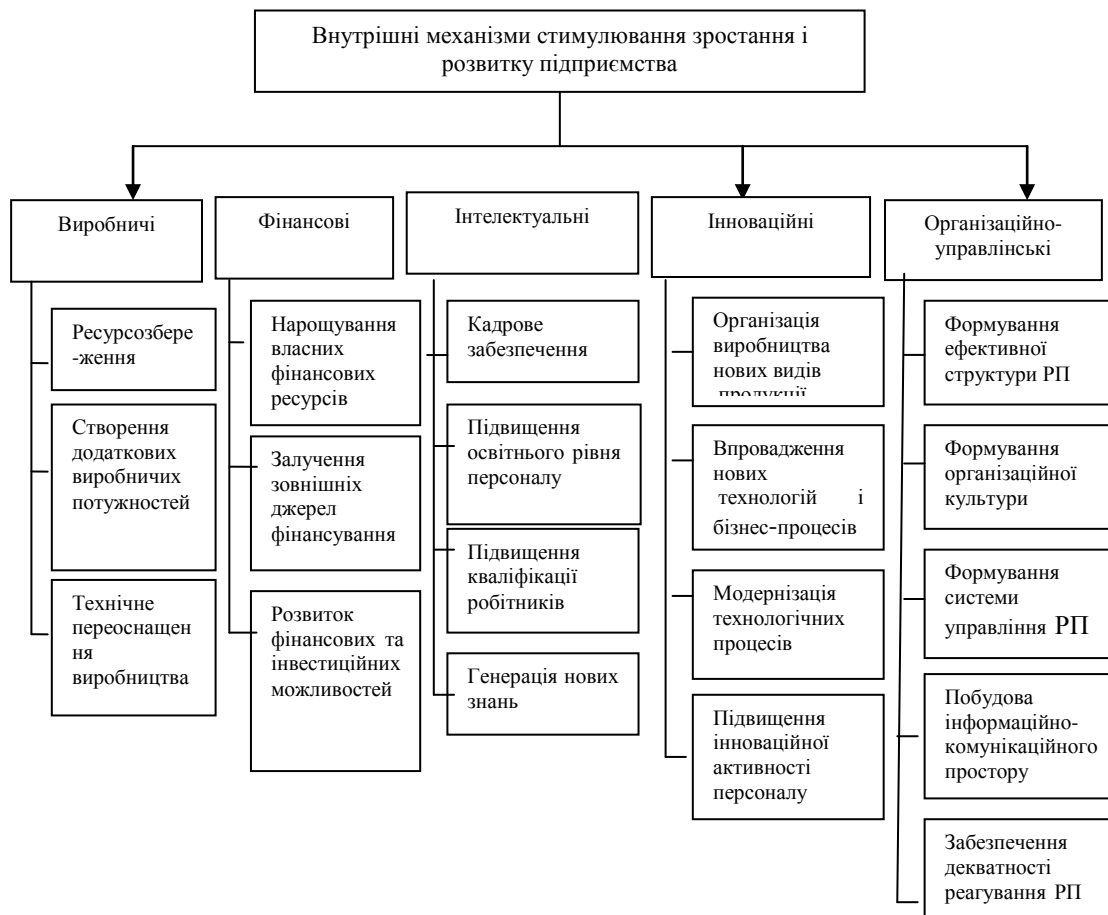

Рис. 2. Внутрішні механізми стимулювання зростання і розвитку підприємства

7. Моніторинг і всебічний аналіз тенденцій економічного зростання.

У розвинених країнах управлінські процедури щодо регулювання економічних процесів детально регламентовані, що означає чітке визначення відповідальних за виконання тієї або іншої функції. Найбільш важливі з соціально-економічних функцій регламентуються законодавством і знаходяться під адміністративним або суспільним контролем. Зокрема, органи публічної влади у США і у багатьох європейських країнах не тільки відповідають за економічне зростання і соціально-економічний розвиток, але для них це – головне завдання. В Україні на даний час інша ситуація, її післяреформене законодавство не містить процедур, які б дозволяли притягувати до відповідальності за дії, які завдають значного збитку економіці країни.

У зв'язку з цим, необхідно налагоджувати жорсткий моніторинг не тільки показників економічного зростання і розвитку, але й ефективності реалізації заходів, направлених на активізацію управлінських рішень щодо забезпечення зростання і розвитку як окремих організацій, так і галузей та регіонів.

8. Оцінка впливу економічного зростання і розвитку на кінцеві показники діяльності підприємства і рівень доходів її працівників. З точки зору результатів відтворення при економічному зростанні відбувається збільшення реальних об'ємів товарів і послуг, створених за певний період. На мікроекономічному рівні – це збільшення реальних об'ємів валової і, відповідно,

товарної і реалізованої продукції. Економічне зростання призводить до посилення ролі і місця підприємства на ринку, до підвищення добробуту її колективу, покращує умови праці, збільшує кількість вільного часу, забезпечує підвищення іміджу підприємства у потенційних інвесторів. Без економічного зростання неможливо вирішити корінне соціальне завдання розвитку, як окремого підприємства, так і суспільства у цілому – поліпшення якості життя населення.

Таким чином, можна відзначити, що тільки відновлення вітчизняного бізнесу дозволить підвищити до світових стандартів життєвий рівень населення, покінчити з бідністю, найкращим чином вирішити всі соціальні суперечності.

Висновки. Виходячи з нижченаведеного, можна зробити такі висновки: сучасний етап соціально-економічного розвитку країни вимагає визначення нових стратегічних орієнтирів розвитку підприємств. Їх принциповою відмінністю є застосування для забезпечення відновлення економічного зростання всього спектра факторів: структури цілей, способів їхнього досягнення, раціонального використання наявних ресурсів і відповідного нормативно-правового поля. Лише дієва система державної підтримки економічного розвитку на загальнонаціональному рівні може бути підґрунтям для прийняття рішення та здійснення будь-якої державної управлінської дії у цій галузі та реальним кроком до переходу функціональної системи державного управління побудованої з врахуванням елементів політики економічного розвитку підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення : монографія [О. І. Амоша, В. П. Антоноук, А. І. Землякін та ін.] НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2007. – 328 с.
2. Антикризисное управление: от банкротства – к финансовому оздоровлению / под ред. Г. П. Иванова. – М. : Закон и право. ЮНИТИ. 1995. – 317 с.
3. Бланк И. А. Инновационный менеджмент/ И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2001. – 784 с.
4. Бревнов А. А. Основы экономической теории / А. А. Бревнов. – Харьков : Одиссей, 2006. – 512 с.
5. Долішній М. Моделі державного управління в ринковій економіці / М. Долішній, М. Козоріз // Економіка України. – 1999. – №10. – С. 15–17.
6. Федулова Л. Державна політика в національній інноваційній системі: стабільність зберігається / Л. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4 (82). – С. 90–103.

Рецензенти: Письмаченко Л. М. – д.держ.упр.;
Смельянов В. М. – к.т.н., доц.

© Іванилова О. А., 2011

Дата надходження статті до редколегії 06.07.2011 р.